

ПОЧАТОК

ЛИСТ

Був листопад. Коли я звернула у проїзд Лондрес, вже стемніло, хоча година була ще не пізня. Батько, скінчивши свій робочий день, вимкнув світло у крамниці, але над сходами до квартири залишив увімкненим — щоб я не поверталася додому навпомацки. Крізь шибу у дверному віконці це світло падало на мокрий тротуар біло-блідим прямокутником зі стандартний письмовий аркуш завбільшки. Саме стоячи на цьому прямокутнику і збираючись повернути ключ у замку, я й помітила вперше той лист — іще один біло-блідий прямокутник, що лежав на п'ятій сходинці знизу, де його просто неможливо було прогледіти.

Замкнувши двері, я поклала ключ від крамниці на звичне місце — за книжкою Бейлі «Новітні принципи геометрії». Бідолаха Бейлі! Упродовж тридцяти років ніхто так і не виявив бажання придбати цей товстелезний сірий фоліант. Інколи мене бере цікавість: як же його автор почувується в ролі сторожа ключів від крамниці? Ні, зовсім не такою уявляв пан Бейлі долю свого шедевра, на створення якого пішло аж двадцять років!

Отже — лист. До мене. Що не кажи, а таке не щодня трапляється. На конверті з цупкими краями, напханому туго згорнутими аркушами, було зазначено адресу — але таким нерозбірливим письмом, що поштар явно мусив чимало потрудитися над його прочитанням. Спочатку почерк видався мені химерним — із надзвичайно ретельно,

красиво виписаними великими літерами та всілякими завитками, — та все ж я не могла позбутися враження, що автор листа — дитина. Слова ніби нашкрябано невмілою рукою: через нерівномірний натиск вони то ледь виднілися, то, навпаки, здавалися вдавненими в папір. Літери мого імені не створювали відчуття цілісності, бо кожну з них виведено окремо: МАРґАРЕТ ЛІ. Не вже написання імені та прізвища — справа настільки незвична для дивного дописувача?.. Але жодних дітей серед моїх знайомих не було... Мені спало на думку: таке письмо буває в калік.

У мене виникло дивне відчуття. Учора чи позавчора, коли я тихо, нікому не заважаючи, займалася своїми справами, якась невідома особа — хтось *чужий* — не полінувався позначити моє ім'я на цьому конверті. У чій ж думки я увійшла, сама того не підозрюючи?

Так і не знявши пальта й капелюха, я всілася на сходинку, щоб прочитати листа. (Я ніколи не читаю, не пересвідчившись спершу в надійності та безпечності свого положення. Так у мене ведеться із семирічного віку: тоді я якось, сидячи на високій стіні й читаючи повість «Малюки, що живуть у воді», настільки захопилася розповіддю про підводне життя, що мимоволі розслабилася й утратила контроль над своїм тілом; але замість води, яка так виразно уявлялася мені довкола, мене зустріла тверда земля, і я знепритомніла. У мене на чолі, під чубчиком, і досі можна намацати шрам. Тож інколи читання буває шкідливим для здоров'я.)

Я розкрила конверт і витягла з нього шість аркушів, списаних однаковим старанним почерком. Завдяки досвідові, набутому на роботі, я вправно читаю рукописи. Жодного особливого секрету тут немає. Усе, що для цього

необхідно, — це терплячість та практичні навички, а ще — бажання розвивати інтуїцію. Коли маєш справу з рукописом, вигорілим на сонці, пошкодженим водою, вогнем або просто плином років, очі мають приглядатися не лише до форми літер, а й до інших характерних для письма ознак, як-от: ретельність написання, натиск ручки на папір, розриви та інтервали в потоці слів... Треба розслабитись. Ні про що не думати. Аж поки ваша уява не зробить вас одночасно і пером, що ширяє над пергаментом, і самим пергаментом, поверхню якого приємно лоскоче дотик чорнила. Ось тоді ви спроможетеся прочитати рукопис, проникнути в наміри письменника, у його думки, його вагання, його прагнення; тоді ви збагнете той сенс, що його він вклав у написані рядки. Ви зможете побачити все так чітко і ясно, наче ви — сама свічка, що освітлювала папір, коли його торкалося легкокриле перо.

Цей лист виявився зовсім не таким важким для прочитання, як деякі інші. Незрозумілі знаки поволі перетворювалися на літери, літери склалися у слова, а слова — у речення.

І ось що я прочитала:

Одного разу я давала інтерв'ю для «Бенбері Геральд» — здається, років сорок тому. До речі, треба буде знайти те інтерв'ю — для біографії... І дивного ж парубійка прислали вони до мене! Це був іще зовсім юний хлопчик, уже по-чоловічому високий, але незграбний, як цуценя. Костюм — вочевидь, новий — сидів на ньому кепсько; це огидне брунатне вбрання явно призначалося для чоловіка набагато старшого. Комір, крій, тканина — все було не так. Такий витвір кравецького мистецтва могла купити хіба що

мати синові на його першу після школи роботу, сподіваючись, що її дитина з часом так-сяк «вросте» у костюм. Але зазвичай хлопчаки, розлучаючись зі шкільною формою, не розлучаються з отроцтвом.

У його поведінці було щось незвичне: якась дивна настирливість, якась знервованість. Не встигла я на нього глянути, як у мене промайнула думка: «Цікаво, а йому чого від мене треба?»

Нічого не маю проти людей, які люблять правду. Незважаючи на те, що співрозмовники вони найнудніші. Але я терплю їх лише доти, доки вони не починають кепкувати з чийогось уміння розповідати вигадані історії. Ось тоді мій терпець уривається. Та коли вони мене не чіпають, то не чіпаю їх і я.

Мене дратують не правдолюбці, а сама правда. На відміну від вигадки — яку втіху, яку допомогу у скрутну хвилину може надати правда? Яка користь із правди, коли посеред ночі у димарі ведмедєм реве вітер? Коли блискавка відбиває химерні тіні на стіні у спальні, а дощ стукає у вікно своїми довгими пальцями? Жодної! Коли ви клякнете від страху і холоду у своєму ліжку, не ждїть, що худюча кістлява правда примчить вам на допомогу. Вам потрібен м'який комфорт вигадки і фантазії. Заспокійлива, заколислива надійність брехні.

Певна річ, деякі письменники не люблять давати інтерв'ю, це їх злить і дратує. «Знову ті самі обридлі запитання!» — скаржаться майстри пера. А на що вони розраховують? Репортери — це роботяги. Ставити запитання — їхній обов'язок. Головне — ми, письменники. Ми ж не повинні давати ті ж самі відповіді лише через те, що нам ставлять

ті ж самі запитання! Треба вигадувати нові відповіді, щоразу нові — адже саме фантазією ми й заробляємо собі на життя. Тому я й даю десятки інтерв'ю на рік. За своє життя я дала їх уже сотні. Бо ніколи не вважала, що талант розквітає лише тоді, коли його ховають подалі від людей за сімома замками. Мій талант не настільки кволий, щоб зів'янути зі страху у грубих та брудних руках газетярів.

Колись давно, ще на початку моєї кар'єри, репортери намагалися захопити мене зненацька, щоби витягти якомога більше інформації. Вони десь там порпалися, про щось там розніюхували, а потім приходили до мене з маленьким, схованим у кишені шматочком правди, щоб у слушний момент видобути з мене решту. Вони чекали моменту, коли я розгублюся і від несподіванки розкажу їм щось сенсаційне. Тож мені доводилося бути дуже обережною. Потихеньку підштовхувати інтерв'юерів у потрібному мені напрямкові, поволі, непомітно, своєю власною «наживкою» принаджуючи їх, наче хижку рибину, до історії привабливішої за ту, яка була у них на прикметі. Це заняття потребувало витонченої майстерності.

Очі спраглих інформації репортерів загорялися, міцна хватка, якою вони тримали отой маленький шматочок правди, слабла, аж поки він зовсім не вислизав у них із рук і не падав додола, геть забутий і вже непотрібний. Цей прийом спрацьовував завжди, бо захоплива оповідь завжди цікавіша за жалюгідний, розколотий на друзки шматочок правди.

Опісля, коли я вже була знаменитою, інтерв'ю з Відою Вінтер стало чимось на кшталт обряду

посвячення в журналісти. Репортери вже приблизно знали, чого від мене чекають, і тому були б дуже розчаровані, якби їм довелося піти, так і не почувши чергової цікавої оповідки. Спочатку — традиційний перелік уже звичних запитань («А звідки ви черпаєте натхнення? Чи змальовані ваші персонажі з реальних людей? Наскільки головний герой відповідає вашій власній вдачі?»); і що коротшими були мої відповіді на ці ритуальні запитання, то дужче вони подобалися репортерам. (Це вже я фантазую. Насправді — не подобалися. Нікому і жодна.) А потім наставала черга отого ласого шматочка, якого вони з нетерпінням ждали, через який вони насправді й приходили до мене. На їхніх обличчях мимоволі з'являвся перебіжний вираз замріяного очікування. У цю мить вони нагадували мені дітлахів, готових слухати казочку перед сном. «Міс Вінтер, будь ласка, — благав кожен з них. — Розкажіть про себе».

І я розказувала — прості, безхитрісні історії. Власне, нічого особливого в них не було. Так собі — лише дві-три канви, сплетені в гарний візерунок, тут — оригінальний лейтмотив, там — кілька прикрас-блискіток. Звичайнісінькі сюжети із самісінького дна моєї письменницької торбини, де я зберігала «обрізки» своєї творчості. Їх там були сотні. Шматки з романів та повістей, так і не закінчені сюжети, мертвонароджені персонажі, мальовничі пейзажі, які я не знала куди прилаштувати. Усяка всячина, що відпала при редагуванні. Щоб зробити з усього цього зв'язне оповідання, треба було лише заокруглити гострі краї, з'єднати

нашвидкуруч кінці з кінцями і — гоп, усе готове. Ще одна — новітня — версія моєї біографії.

Ущасливлені, репортери йшли від мене, стискаючи в руках записники, як ті діти, що повертаються додому з дня народження із цукерками та печивом у руках. Буде що розповісти своїм онукам: «Якось зустрівся я з Відою Вінтер, і вона розповіла мені одну історію...»

Так от, прийшов, значить, до мене хлопець із «Бенбері Геральд» і каже: «Міс Вінтер, розкажіть мені правду». Ну що це за прохання, прости Господи! Журналістам доводилося вигадувати всілякі хитрощі, щоб заманити мене в пастку і змусити розповісти щось цікаве, я ці хитрощі ще за кілометр розпізнавала, а тут — таке! І сміх, і гріх. «Що ж він хоче від мене почути?» — подумала я.

Ай справді — що? Гарне запитання. Його очі аж горіли від нетерплячки, немов у лихоманці. Може, в нього якась хвороба? Він так пильно-пильно до мене приглядався, наче чогось шукаючи. Випробовував поглядом. Я не сумнівалася: його цікавило щось конкретне.

— Розкажіть мені правду, — повторив хлопець.

Мені на мить здалося, наче в моєму тілі оживає минуле. Збурилася хвилями поверхня колишнього життя; воно завирувало, заворушилося в моїх стегнах і животі, вдарило припливом у жилах, озвалося дрібними хвильками у скронях. І навіть оце огидне збудження, оце непотрібне хвилювання! Ти ба — «розкажіть мені правду!»

Я замислилася над його проханням. Усіляко обдумала і зважила можливі наслідки. Цей хлопчик

із блідим обличчям і палаючими очима зчинив неспокій у моїй душі.

— Гаразд, — сказала я.

За годину він пішов. Мляво, якимось відсторонено попросився і вийшов, так і не озирнувшись.

Я не сказала йому правди. Хіба ж я могла? Просто розповіла йому ще одну історію. Вона, та історія, нагадувала жалюгідну, слабку і виснажену повсякчасним недоїданням людину. Не було в ній ані іскринок гумору, ані блискіток-прикрас, лише кілька сюжетних смужок тьмяного кольору, бляклих, похапцем стулених докупи і розтріпаних по краях. Це була історія з тих, що схожі на реальне життя. Чи радше з тих, що їх люди зазвичай сприймають як реальне життя... хоча це зовсім не те ж саме. Письменникові з моїм талантом таку історію вигадати нелегко.

Я спостерігала за хлопцем у вікно. Зморено ступаючи, він почовгав собі геть, опустивши плечі й похнюпившись. Його енергії, жвавості, запалу як і не було. Це я вбила їх. Ні, я не почувалася винною. Він мав бути обачнішим, не довірятися мені і не брати всього за щирі монети.

Більше я його не бачила.

А оте відчуття, що виникло у мене в животі, скронях та кінчиках пальців, — воно лишилося, час від часу то посилюючись, то послаблюючись — коли я згадувала про розмову з отим хлопцем-репортером, а потім забувала про неї. «Розкажіть мені правду!» — «Ні!» — відказувала я. І ця уявна розмова повторювалася знову і знову. — Ні, не скажу! — Але воно, це відчуття, ніяк не заспокоювалося.

Воно відволікало мою увагу. Гірше: воно ставало небезпечним. І я змушена була піти на поступку. — Гаразд, але трохи згодом».

Відчуття зітхнуло, трохи знервовано пововтузилося, але врешті-решт угамувалося. І так угамувалося, що я про нього й думати забула.

Це було так давно! Тридцять років тому? Сорок? Мабуть, більше. Час летить швидше за думку.

Але останнім часом цей хлопець знов не йде мені з голови. «Розкажіть мені правду!» І оте давно забуте химерне відчуття знову повернулося. У мене всередині щось набухає, ділиться й розмножується. Я його просто фізично відчуваю, ось воно — у мене в животі, округле, тверде, розміром із грейпфрут. Воно висмоктує повітря з легень і вгризається у кістковий мозок. Тривале приховування змінило це відчуття до невпізнанності. Із сумирної та розважливої істоти воно перетворилося на дратівливу нахабу: навідріз відмовляється вести переговори, ухиляється від дискусій, наполягає на своїх правах. Відповідь «Ні!» його вже не вдовольняє. «Розкажи мені правду! — повторює воно, як луна, за отим хлопцем, дивлячись йому услід. Потім обертається до мене, міцно хапає мене за нутроці й погрозливо стискає їх. — Ми ж домовилися, що ти розкажеш, — чи ти забула?»

Що ж, мабуть, таки й справді настав час.

Приїздить у понеділок. Я пришлю по Вас авто; воно забере Вас із поїзда, що прибуває о четвертій тридцять до станції Гаррогейт.

Віда Вінтер

Скільки я просиділа на сідцях після того, як прочитала цього листа? Не знаю... Я була мов зачарована. Таки є магія у словах. Якщо ними маніпулюють вправні та досвідчені руки, ви перетворюєтеся на їхнього заручника. Слова обплітають вас, наче павутиння, а коли ви настільки заворожуєтесь ними, що вже не в змозі поворухнутися, вони проходять крізь вашу шкіру, проникають у кров, паралізують думки, а потім беруть їх у полон. Потрапивши у ваше тіло, вони творять своє чаклунство. Коли ж я, нарешті, прийшла до тями, то могла лише здогадуватися, *що* відбувалося у сутінках моєї підсвідомості. *Що ж цей лист зробив зі мною?*

Про Віду Вінтер я знала дуже мало. Безперечно, мені доводилося чути ті різноманітні схвальні епітети, якими зазвичай супроводжувалося її ім'я: найпопулярніша письменниця Англії, Дікенс нашої доби, найзнаменитіший у світі з нині живих літераторів тощо. Згодом я знайшла ще деякі відомості, які вразили мене: протягом п'ятдесяти шести років вийшло друком п'ятдесят шість її книжок; їх переклали сорока дев'ятьма мовами; двадцять сім разів міс Вінтер здобувала звання письменника, найчастіше запитуваного в англійських бібліотеках; за її романами зняли дев'ятнадцять художніх фільмів. У суто статистичному плані найцікавішим було ось яке питання: «Чого було продано більше: книжок міс Вінтер чи примірників Біблії?» Складність полягає тут не стільки в підрахунку кількості проданих книжок міс Вінтер (це число вже сягнуло кількох мільйонів і надалі постійно зростає), скільки у відсутності достовірних даних стосовно Біблії: можна по-різному ставитися до слова Божого і до самого Бога, але звіти про Його видавничу діяльність традиційно відзначаються неточністю і недостовірністю.

Було ще одне число, яке могло б зацікавити мене, коли я сиділа на східцях, — це число *двадцять два*. Саме стільки біографів полишили спроби дізнатися правду про міс Вінтер — чи то через брак інформації, чи то через брак натхнення, чи то через те, що письменниця сама відмовила їм, можливо, навіть удавшись до погроз. Але тієї миті я нічого про це не знала. У сфері статистики мені було відоме лише одне число: скільки книжок Віди Вінтер я, Маргарет Лі, спромоглася прочитати? Жодної. Нуль.

Сидячи на східцях, я позіхнула й потяглася. Остаточ-но прийшовши до тями, я виявила, що за час мого перебування у гіпнозі, нав'язаному листом, хтось устиг переінакшити мої думки. Із незайманого мотлоху моєї пам'яті цей «хтось» виокремив два конкретні спогади і подав мені до розгляду.

Спогад перший являв собою короткий епізод у нашій крамниці, у якому брав участь і мій батько. Ми розкриваємо пакунок книжок, отриманих на розпродаж з однієї приватної бібліотеки, і серед них — кілька творів Віди Вінтер. Узагалі-то ми не торгуємо сучасною художньою літературою.

— Під час обідньої перерви я віднесу їх до благодійної крамниці, — кажу я і залишаю ці книжки край стола.

Але до обіду трьох із чотирьох книжок уже нема. Їх купили. Одну — священник, другу — картограф, а третю — військовий історик. Обличчя наших постійних покупців — зазвичай бліді, але наче підсвічені зсередини вогнем пристрасті істинного бібліофіла — спалахують радісним збудженням, коли покупці бачать пишні кольорові суперобкладинки.

До обіду ми з батьком устигли закінчити розпакування книжок, унести їх до каталогу й розставити на полицях.

Покупців немає, тож ми сидимо і, як завжди, читаємо. Надворі — пізня осінь, репіжить дощ, вікна у крамниці попінтіли. Позаду нас сичить газовий обігрівач; його сичання чується, але не сприймається, бо ми з батьком, сидючи поруч, заглибилися у читання; ми поруч і водночас далеко-далеко одне від одного...

— Може, чаю зробити? — питаю я, виринаючи з книжкових глибин.

У відповідь — мовчання.

Але я все одно роблю чай і ставлю філіжанку біля батька на стіл.

Годину по тому невипитий чай уже холодний. Я знову нагріваю чайник і знову ставлю паруочу філіжанку на стіл біля батька. Але він, здається, мене взагалі не помічає.

Я потихеньку відхиляю книжку в його руках, щоб побачити її назву. Виявляється, це четверта — непродана — Віда Вінтер. Прибравши руки, я пильно вдивляюся в батькове обличчя. Він мене не чує й не бачить. Він — десь у іншому світі, і я для нього — не більше ніж примара.

Таким був мій перший спогад.

Другий являв собою зображення. Величний жіночий профіль у ракурсі три чверті, наче викарбуваний зі світла і тіні; він царствено височить над хирляво-жалюгідними пасажирами, що чекають на приміський поїзд. Цей профіль — усього-на-всього рекламний плакат на огорожі залізничної станції; але в моїй уяві він набуває монументальної величі, притаманної образам давно забутих цариць і богинь стародавніх цивілізацій, вирізьбленим з каменю. Споглядаючи витончену лінію очей, красивий вигин широких вилиць і бездоганні пропорції носа, мимоволі починаєш дивуватися: як могло статися, що серед

безлічі різновидів людських облич трапилося одне — таке надзвичайно прекрасне? Коли археологи майбутнього знайдуть череп цієї жінки, вони, безперечно, визнають його за артефакт, за витвір, що вийшов не з-під грубого долота природи, а з-під тонкого різця скульптора, який перебував на вершині свого творчого натхнення. Матова, немов алебастр, шкіра здавалася ще блідішою на тлі чудових мідно-червоних кучерів; надзвичайно ретельно вкладені на витончених скронях, вони елегантно спадали на бездоганну шию. Цю небачену красу довершували очі: неприродно зелені завдяки якомусь фотографічному трюкові, зелені, як скло у вікні церкви, як смарагди або льодяники, ці широко розплющені очі з абсолютною байдужістю дивляться кудись понад головами пасажирів. Не знаю, чи збудив у когось іще того дня цей портрет такі самі відчуття, що і в мене; мабуть, ні, бо майже всі пасажери читали книжки і тому бачили усе довкола в іншій перспективі. Але я, вглядаючись у ці великі зелені очі, не змогла не пригадати відомої фрази про те, що очі — дзеркало душі. І ці очі здавалися такими байдужими, що мені подумалося: у цієї жінки душі немає.

Такими були мої знання про Віду Вінтер у той вечір, коли я отримала від неї листа. Негусто. Але не думаю, що багато хто зміг би з пам'яті розповісти про цю письменницю більше. Так, усі знали, хто така Віда Вінтер — знали її ім'я, знали її в обличчя, знали про її книжки, але водночас ніхто не знав, хто вона. Уславлена своїми таємницями не менше, ніж своїми книжками, ця людина являла собою абсолютну загадку.

І ось, якщо вірити тому листу, Віда Вінтер забажала розповісти мені правду про себе. Але чому *саме мені*?

ІСТОРІЯ МАРґАРЕТ

Підвівшись зі сходів, я увійшла у темряву крамниці. Щоб зорієнтуватися, мені не треба вмикати світло. Запах шкіри і старого паперу враз подіяв на мене заспокійливо. Я пробігла пальцями по корінцях книжок, наче піаніст по клавішах. Кожна книжка має своє, їй одній притаманне «звучання»: і Данієлівська «Історія складання мап»; і потріскана шкіра виданих Лакуніним протоколів зборів Картографічної академії у Санкт-Петербурзі; і потерта тека, що містить лакунінські мапи, накреслені й розмальовані від руки... Ви можете зав'язати мені очі й поставити будь-де на будь-якому з трьох поверхів нашої крамниці — доторкнувшись до книжок, я скажу вам, де перебуваю.

У своїй букіністичній крамниці ми з батьком бачимо небагато покупців. Переважно це жалюгідні п'ять-шість відвідувачів на день, не більше. У вересні — пік активності: студенти приходять купувати посібники на новий навчальний рік. Ще один пік припадає на травень, коли після екзаменів ті самі студенти здають задешево ці посібники назад. Батько називає їх «кочовими книжками». А у проміжках між цими піками ми, бува, цілими днями жодного відвідувача не бачимо. Щоліта до нас випадково заблукає якийсь поодинокий турист, що відхилився від традиційного маршруту; цікавість спонукає його покинути залиту сонцем вулицю й увійти до крамниці, де він якийсь час стоїть, мружачись, призвичаюючись

до напівтемряви, що панує всередині. Залежно від того, наскільки цей турист утомився від поїдання морозива та споглядання плоскодонних човнів на річці, він може залишитися у нас, щоби недовго побути у тиші і спокої, — або *не* залишитися. Зазвичай відвідувачі нашої крамниці — це люди, які, випадково дізнавшись про її існування й опинившись неподалік Кембриджа, навмисне змінюють свій маршрут, щоб до нас потрапити. Коли вони заходять усередину, їхні обличчя світяться передчуттям зустрічі з цікавою книжкою; до того ж такі відвідувачі нерідко вибачаються за клопіт, який нам завдали. Це приємні люди, спокійні й доброзичливі, як і книжки, що їх вони обирають. Але здебільшого у крамниці немає нікого, окрім тата, мене та книжок.

«Як же вони примудряються зводити кінці з кінцями?» — запитаєте ви, дізнавшись, як мало приходить до нас покупців. А річ у тім, що наша букіністична крамниця є, якщо вжити економічний термін, лише побічним видом діяльності. Основні ж гроші ми заробляємо в інший спосіб. Наш добробут ґрунтується на приблизно шести ділових операціях на рік. Ось як це відбувається: батько знає усіх видатних колекціонерів світового рівня; усі видатні колекції світового рівня також йому відомі. Якби вам довелось бачити його на аукціонах та книжкових ярмарках, які він часто відвідує, то ви б помітили, що до нього нерідко підходять тихі й непримітно вдягнені особи та відводять його вбік для конфіденційної розмови. «А чи знаєте ви...», «чи не доводилося вам чути про...» — запитують вони мого батька, називаючи книжку, яка їх цікавить. Батько відповідає туманно і непевно. Негоже безпідставно подавати надію людям — а найчастіше подібні прохання так і залишаються

проханнями. Але коли батькові справді щось відомо про ту чи іншу книжку... Якщо предмета чиїхось пристрасних бажань у нього ще немає, він занотовує адресу клієнта у своєму зеленому записнику. Потім певний час не відбувається нічого. Але згодом — через місяць-два або через багато місяців (тут не вгадаєш) — на наступному аукціоні чи книжковому ярмарку батько, про всяк випадок, цікавиться в когось іншого, чи той, бува, не має... а потім називає книжку, яка його цікавить. Часто результат дорівнює нулю. Але інколи така розмова дає поштовх до листування. Тато проводить багато часу за складанням листів. Він пише їх французькою, німецькою, італійською, подекуди навіть латиною. У дев'яти випадках з десяти він дістає чемну відмову з двох рядків. Але інколи — приблизно шість разів на рік — відповідь стає прелюдією до подорожі, під час якої батько купує книжку в одному місці, а перепродує в іншому. Такі подорожі рідко коли тривають довше від двох діб. І так — шість разів на рік. Ось цим ми й заробляємо собі на прожиття.

Сама по собі наша крамниця майже не дає прибутку. Але вона є тим місцем, де тато пише листи й отримує на них відповіді. Місцем, де можна перечекати до наступного міжнародного книжкового ярмарку. На думку менеджера нашого банку, крамниця — це той привілей, який тато здобув завдяки успішній посередницькій діяльності. Однак у дійсності — тобто в тій дійсності, якою вона являється моему татові й мені (бо я не наважилася б стверджувати, що дійсність для всіх однакова), — ця букіністична крамниця є осердям усього нашого бізнесу. Вона — умістище книжок, безпечний притулок для прекрасних, з любов'ю написаних творів, яких наразі чомусь ніхто не хоче купувати.

А ще крамниця — це місце, де можна почитати.

О означає Остін, **Б** — Бронте, **Ч** — Чарльз, **Д** — Дікенс. У нашій крамниці я вивчила абетку. Тато походжав біля полиць, тримаючи мене на руках, і вчив мене вимовляти слова по літерах, одночасно пояснюючи принцип розташування книжок за абеткою. Писати я теж навчилася у крамниці: виписувала імена та назви у каталожні картки; ці картки й досі тут, у реєстраційній шухляді, хоча відтоді минуло вже тридцять років. Наша крамничка була мені і домівкою, і робочим місцем. Вона була для мене школою, набагато кращою за ту, до якої я ходила, а згодом стала моїм власним приватним університетом. Крамниця була моїм життям.

Батько ніколи не давав мені поради, яку книжку читати, і ніколи не забороняв мені обирати будь-яку. Він дозволяв мені «пастися» серед книжок, щоб таким чином я мала змогу зробити більш-менш гідний вибір. Я читала про героїчні вчинки видатних історичних діячів; це були жорстокі і криваві легенди, які у дев'ятнадцятому столітті батьки чомусь вважали цілком прийнятними для дітей. Я читала готичні романи з привидами, а такі романи, радше за все, у дев'ятнадцятому столітті прийнятними для дітей не вважалися. Я читала розповіді про виснажливі мандрівки, що їх здійснювали манірні дівичі в кринолінах через незнані і сповнені небезпек краї. Я читала посібники з етикету, призначені для молодих дівчат із благопристойних родин; я читала книжки з ілюстраціями і книжки без ілюстрацій. Книжки англійською, книжки французькою, книжки мовами, яких я не розуміла, але зміст яких додумувала сама завдяки окремим словам, про значення яких здогадувалася. Книжки, книжки, книжки...